

DOI: 10.26565/2310-9513-2023-17-02

УДК 327

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ОБ'ЄДНАНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТАНЗАНІЇ

Ігнат'єв Павло Миколайович

доктор політичних наук, професор
кафедри міжнародного регіонаознавства ІМВ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, Україна, 01601
e-mail: pavloi@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8179-4687>

Запорізька Ірина Сергіївна

аспірантка
кафедри міжнародного регіонаознавства ІМВ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, м. Київ, Україна, 01601
e-mail: zaporizka.iryana@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9935-7736>

Досягнення збалансованого економічного зростання є одним із пріоритетів урядів країн, що розвиваються. Особливо це актуально для певних державних акторів Африки, що мають сприятливе географічне розташування та вагомий демографічний ресурс. Доволі вдалою є стратегія Об'єднаної Республіки Танзанія, яка не лише демонструє суттєве збільшення ВВП, але і перебуває у гострій конкуренції за регіональне лідерство з сусідньою Кенією. Об'єктом є економічна політика Танзанії, а предметом – національні інтереси, ресурси та механізми здійснення управління процесами зростання її національної економіки. Тому мета статті – виявлення зрівняльних переваг Танзанії та особливостей її економічного розвитку. У роботі було застосовано системний підхід, що розглядає економічну політику країни як сукупність елементів, що перебувають у взаємодії. З'ясовано, що Танзанія є стратегічним у логістичному відношенні гравцем Східної Африки, який водночас має належний туристичний потенціал, уособлений горою Кіліманджаро, національними парками світового значення і популярними островами в Індійському океані. Підґрунтям її економічної стратегії є орієнтація на сферу транспортних і туристичних послуг, що можна вважати доволі незвичайним явищем у континентальному вимірі. Водночас вона намагається ефективно використовувати і свої можливості у сільському господарстві та гірничій промисловості, а також активно розбудовує транспортну інфраструктуру, щоб перетворитись на основний логістичний осередок у регіоні. Крім того, Танзанія робить спроби освоювати комерційні поклади нафти й природного газу. Вагоме значення мають і зовнішньоекономічні зв'язки країни, яка орієнтується на Китай, що є її головним торговельним партнером та великим інвестором у інфраструктурні проекти. Разом з тим, танзанійська політична еліта активно диверсифікує свої контакти, поглиблюючи співпрацю і з Туреччиною. Комплекс цих факторів дозволяє їй забезпечувати збалансований економічний розвиток, а також здобути певні конкурентні переваги у боротьбі з Кенією за лідерство у регіоні Східної Африки.

Ключові слова: Танзанія, порти, аеропорти, туризм, експорт, природний газ, сільське господарство.

Як цитувати: Ігнат'єв П.М., Запорізька І. С. Економічний розвиток Об'єднаної Республіки Танзанії. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. 2023. № 17. С. 18-30. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-17-02>

In cites: Ignatiev P., Zaporizka I. (2023) Economic development of the United Republic of Tanzania. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism*, (17), 18-30. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2023-17-02> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Забезпечення швидкого та стабільного економічного зростання є одним із пріоритетів держав та урядів країн світу. Особливо актуальним це питання вважається у Африці, відомій як «Континент конфліктів» або «Континент втрачених можливостей». У даному контексті варто виявити, чи вдалось повною мірою скористатись своїми зрівняльними перевагами у процесі економічних перетворень Танзанії, транзитний і туристичний потенціали якої є доволі вагомими. За унікальністю свого геополітичного розташування ця східноафриканська країна поступається тільки

Марокко, але змушена конкурувати з Кенією, яка має схожі з нею економічні характеристики і є її безпосереднім сусідом. Тому актуальним є дослідження передумов та факторів економічного розвитку Танзанії, а також специфіки її конкурентної боротьби за регіональний вплив із офіційним Найробі. Останніми роками політичне керівництво України зробило пріоритетом державної політики розвиток відносин із країнами Африки, тому розуміння процесів, що відбуваються у Танзанії, може відповідати цьому важливому завданню.

Метою статті є встановлення характерних рис економічного розвитку Танзанії і причин та наслідків її конкуренції з Кенією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі роботи над дослідженням автори використовували матеріали африканських засобів масової інформації, зокрема видань «Citizen», «The East African» і «All Africa», а також інформаційні ресурси організації «East African Community» і турецької преси. В Україні ця тема залишилась поза увагою науковців, бо вони переважно приділяють увагу країнам Північної Африки.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Танзанія є державним актором зі стратегічно важливим транзитним потенціалом, який, завдяки спільності кліматичних умов і розташуванню в одному регіоні Африки, виступає кенійським економічним «двійником». Її північним сусідом є Кенія, а південним – багатий на вугілля і природний газ Мозамбік. Загалом, беручи до уваги спільні державні рубежі з Угандою, Руандою, Бурунді, Демократичною Республікою Конго, Замбією і Малаві, Танзанія поділяє кордон із 8 країнами, тоді як її регіональний суперник Кенія – лише з 5. Вона має населення чисельністю 59,8 млн. осіб, серед яких 1,9 млн. мешкають на території туристичної провінції Занзібар [1].

Конкуренція за регіональних клієнтів із Кенією є рушійною силою розвитку галузі з надання портівих послуг. Найбільшим національним портом вважається Дар ес Салам, який розташований ближче до північного регіону країни. Танзанія пропонує зручний транзитний коридор до Індійського океану Руанді, Бурунді, Демократичній Республіці Конго, Замбії та Малаві, тоді як Уганда може розраховувати як на танзанійський, так і на кенійський маршрути завдяки спільному кордону з обома країнами у межах акваторії озера Вікторія. Порт вважається багатофункціональним і має потужності з обслуговування вантажів загального призначення, а також контейнерний, зерновий і нафтоналивний термінали, адже через нього певні обсяги нафтопродуктів постачаються до решти країн Східної Африки. Він простягнувся на 2600 метрів і облаштований 11 причалами [2]. У середньому цей логістичний вузол щороку здійснює перевалку 17 млн. тонн вантажів, але його модернізація повинна наростити пропускну спроможність до 30 млн. тонн у 2030 р. У даному контексті планується збільшення глибини біля причалів, щоб вони приймали судна, які зможуть перевозити понад 8000 контейнерів. Водночас уряд країни має намір створити належну інфраструктуру з обслуговування вантажів у місті Багамоїо на північ від Дар ес Салама, щоб зменшити навантаження на основний порт. Будівництво цього об'єкту орієнтовно розпочнеться в 2023 р. [3].

У Дар ес Саламі регулярно відбувається міжнародна торгово-промислова виставка, де представ-

лені товари з усієї Східної Африки, США та країн басейну Індійського океану. Причина її організації полягає у статусі портового міста як головного дистрибуторського вузла регіону, що також обслуговує як посередник частину товаропотоків із занзібарського «вільного» порту Марухубі, операції в якому не обкладаються митними зборами. Крім того, у країні офіційними мовами є англійська та суахілі, що сприяє діловим контактам її працівників із англомовними партнерами під час подібних заходів [4].

Танзанію називають «Землею озер», адже площа внутрішніх водойм у її межах становить 62 тис. кв. км, що є аналогом розміру середньої європейської держави. Насамперед, мова йде про Вікторію, Малаві, Танганьїку і Рукву, частини акваторії яких формують західний і північний кордони із рештою країн Східної Африки і активно використовуються у зовнішній торгівлі. Крім того, вони виступають важливим джерелом промислової риби і води для зрошування фермерських наділів. Транспортний вузол Кігома, що був збудований ще у 1922 р., є найбільшим міжнародним портом на березі озера Танганьїка, який пропускає через себе товаропотоки до ДР Конго, Бурунді та Замбії. Це єдиний озерний інфраструктурний об'єкт на території країни, що поєднаний функціональним залізничним сполученням із океанічним портом міста Дар ес Салам [5].

Даний район надзвичайно важливий для забезпечення продовольчої безпеки Танзанії. Озеро Танганьїка з глибиною 1470 метрів вміщає найбільші на континенті обсяги води, будучи другим найглибшим у світі після Байкалу. 45% його узбережжя прилягають до території ДР Конго, а 41% протяжності берегової смуги контролюється Танзанією. Враховуючи чисельність жителів ДР Конго, яка є четвертою найбільшою країною Африки за демографічними показниками, це створює належні передумови для розвитку торгівлі та транзиту товарів між обома сусідами. У водах Танганьїки наявне значне різноманіття риб із 2000 видів, серед яких комерційне значення мають окуні, сардини і шпроти [6]. Тому Танзанія за жодних обставин не буде переживати таку гостру проблему голоду, як інші країни Східної Африки.

Озеро Вікторія, назване так на честь Королеви Британської імперії, є найбільшим у Африці за площею водної поверхні, яка становить 68,8 тис. кв. км, але живлення водою відбувається переважно завдяки дощам, тому його повноводність залежить від погоди. Ще однією негативною рисою цієї водойми можна назвати незначну глибину, яка у середньому становить 40 метрів. Причому тільки на території Танзанії знаходиться найбільша за площею у Африці озерна природоохоронна зона під назвою Національний парк островів Рубондо, що складається з 12 клаптиків суші загальною площею 456 кв. км і відзначається різноманітним пташиним світом [7].

Іншою групою островів у межах Вікторії є Сессе, які належать Уганді, але вони переважно заселені та вважаються популярним місцем, де жителі Кампалі відпочивають на пляжах протягом вихідних днів.

Отже, на півночі Танзанії лежить найбільша континентальна водойма Вікторія, яку країна поділяє з Кенією на північному сході та з Угандою на заході та північному заході. Судноплавство цим водним шляхом здійснюється завдяки порту Мванза, що складається з північної та південної частин. У 2026 р. Мванза має бути поєднана сучасним залізничним сполученням із Дар Ес Саламом, а тому керівництво Танзанії інвестує кошти у будівництво великих річкових суден, що спроектовані перевозити одночасно як пасажирів, так і вантажі. Зокрема, у 2023 р. має здійснити перший рейс «MV Mwanza» – найбільший на озері плавзасіб, який матиме 92,6 метрів у довжину і зможе взяти на борт 1194 особи. Крім того, нині відбувається ремонт ще трьох перевізників, які раніше використовувались у торгівлі Танзанії з регіональними сусідами [8].

Провідним у країні є аеропорт міста Дар ес Салам (або просто Дар), названий на честь першого прем'єр-міністра Джуліуса Нієрере, який очолював націю в 1961 р. Згодом цей політик перебував на посаді президента у період із 1964 по 1985 рр. і нині вважається «батьком» Танзанії, ініціатором її соціалістичного шляху розвитку, а також одним із співзасновників Організації Африканської Єдності [9]. Розклад перельотів свідчить, що аеропортовий вузол активно обслуговує не тільки регіональні рейси, але також і близькосхідний регіон. Безпосереднє сусідство Дар ес Салама і рекреаційних островів Танзанії у Індійському океані означає, що туристи можуть безперешкодно літати між обома напрямками, або користуватись зручним поромним сполученням. Швейцарська корпорація «Swissport» з 2020 р. займається обслуговуванням вантажів перевізника «Air Tanzania» у Дар ес Саламі, а також у міжнародному аеропорту Кіліманджаро. Цей процес здійснюється доволі ефективно і триватиме до 2024 р., після чого сторони можуть його поновити [10].

Аеропорт імені Абейда Амані Каруме, названий так на честь очільника Занзібару, який погодився після революції 1964 р. створити з материковою Танганькою одну державу під назвою Танзанія і став її віце-президентом, також працює доволі ефективно [11]. Вивчення розпорядку перельотів свідчить, що сюди літають такі популярні бюджетні перевізники як «Condor», «Eurowings» і «Tui Fly», а також здійснюють регіональні рейси провідні авіакомпанії з Європи. Загалом 34 авіалінії використовують цей об'єкт, а в 2022 р. дозвіл на операції з багажем у його міжнародному терміналі отримала ефективна корпорація з ОАЕ «DNATA». У 2022 р. аеропорт обслужив 1,8 млн. пасажирів [12].

Національна авіакомпанія «Air Tanzania» була

створена у 1977 р. і нині послуговується повітряним флотом, що складається з 12 літаків, серед яких лише 2 «Боїнги» - 787 обслуговують далекомагістральні напрямки. Вона використовує влучне гасло «The Wings of Kilimanjaro» і доволі часто у своїй рекламі демонструє найвищу гору Африки. Але все ж, кількість щорічних місць для пасажирів є незначною і цей перевізник поступається у боротьбі за міжнародних клієнтів головному регіональному конкуренту «Kenya Airways», але має порівняно сучасний авіапарк [13].

Інша авіакомпанія «Precision Air» була створена в 1993 р. і є лідером серед приватних перевізників Танзанії. Стратегічне надходження капіталу до неї відбулося в 2003 р., коли власники «Kenya Airways» викупили 49% її акцій, однак із часом кенійська частка поступово скоротилась до 41%. Повітряний флот перевізника повністю складається з літаків для регіональних перельотів, що практично не можуть літати за межі країни. Зокрема, він послуговується 5 турбогвинтовими машинами «ATR-72» і 4 «ATR-42» італійсько-французького виробництва, дальність рейсів яких обмежена [14]. Отже, зазначена ситуація потребує уваги уряду, адже на такі дрібні авіакомпанії покладено функцію обслуговування майже 60 млн. громадян країни, а також мільйонів іноземних туристів. Як наслідок, перевізники з-за меж регіону і кенійські авіалінії отримують левову частку коштів за авіаційні послуги у Танзанії.

Країна намагається змагатись з Кенією за право стати залізничним осередком Східної Африки, адже у німецький і британський періоди колоніального панування ця територія вважалась важливим транспортним вузлом регіону. Основна Центральна залізниця була завершена німецькими інженерами у 1914 р., поєднавши Кігому з Дар ес Саламом. Ширина її колії становила 1000 мм. У 1928 р. британцями була добудована залізнична гілка з міста Тabora на її маршруті до Мванзи на березі озера Вікторія. Однак нині подорож від океанічного узбережжя до Кігоми на узбережжі озера Танганька триває 40 годин, що пов'язано з незадовільним станом інфраструктури [15].

Крім того, у 1975 р. китайські інженери закінчили будівництво 1860-кілометрової «Дороги свободи» («Uhuru Railway») з міста Капірі Мпоші у центральній Замбії на північ від Лусаки до Дар ес Салама, яка повинна була сприяти перевезенням мідної руди з цієї країни у напрямку узбережжя Індійського океану в обхід ПАР і тогочасної Родезії. Найбільший на той час проєкт КНР на континенті мав кошторис 500 млн. доларів, а поєднання цього маршруту з залізницями Зімбабве і ПАР дало нагоду налагодити трансрегіональне сполучення з півднем Африки [16]. З того часу обсяги перевезень постійно скорочувались і в середині 2010-х років стали зовсім символічними. У 2022 р. президенти Замбії та Танзанії домовились провести докорінну

модернізацію залізниці шляхом розширення її колії з 1067 мм до сучасного стандартного розміру 1435 мм для того, щоб з'єднати її з новою танзанійською залізною дорогою «Standard Gauge Railway». Це важливе завдання, адже усі сучасні транспортні засоби розраховані на такий стандарт, але інвестицій потрібно значно більше, бо «Дорога свободи» має зношені мости і перони, а кількість вагонів і локомотивів для її обслуговування є недостатньою, тоді як через решту території Замбії пролягають старі колії, що мають 1067 мм у ширину [17].

Нині Танзанія здійснює свій головний проєкт «Standard Gauge Railway», кошторис якого оцінюється в 10,04 млрд. доларів, а протяжність залізниці, що становитиме 2021 км, ймовірно стане найдовшою на континенті. Генеральний задум полягає у тому, щоб поєднати між собою Дар ес Салам із узбережжям Мванзи на березі озера Вікторія і з портами Танганьїки, використовуючи, як взірець, старі колоніальні залізничні маршрути, але покладаючись не на метрову ширину залізничного полотна, а на сучасну. На нинішньому етапі практично завершено залізничний коридор від Дар ес Салама до Табори, що є важливим транспортним вузлом на роздоріжжі між озерами Вікторія та Танганьїка, але потрібно збудувати ще один відрізок шляху між Таборою і Кігамою, протяжність якого становить 506 км. Оскільки коштів не вистачає, то залізну дорогу прокладають окремими секціями, за кожною з яких відповідальність несе певний підрядник. У грудні 2022 р. стало відомо, що Корпорація танзанійських залізниць уклала договір із китайськими підприємствами про остаточну добудову маршруту в 2026 р. [18].

Танзанія надзвичайно цікава для міжнародних відвідувачів, адже у її межах знаходяться найглибше і найбільше за площею озера Африки, однак головною принадою є не вони, а легендарна вулканічна гора Кіліманджаро, що має 5895 метрів заввишки і за цим показником перебуває поза конкуренцією на континенті. Крім того, у країні наявні 22 національні парки, які, разом із найбільшою у Східній Африці кількістю озер, створюють належні передумови для успішного розвитку туризму [19]. У 2023 р. організація ЮНЕСКО охороняє на танзанійській території 7 об'єктів. Серед них особливо важливе значення мають національний парк Серенгеті та кратер Нгоронго, що входять до переліку найважливіших у Африці осередків здійснення сафарі, а також колосальний природний заповідник Селоус і наскельні малюнки у Кондоа [20].

Чому Танзанія може стати регіональним туристичним лідером? Країна має унікальні переваги як природний напрям, адже її туроператори ефективно організовують спільні тури з колегами з Кенії та Замбії. У першому випадку мова йде про комбінований маршрут, який поєднує національні парки Масаї Мара та Серенгеті, тоді як у другому –

про транспортний коридор, що пролягає через схід Замбії і до знаменитого водопаду Вікторія на кордоні між Замбією та Зімбабве. Він іноді включає у себе і короткий відпочинок у Малаві, де іноземців приваблює озеро Малаві з вагомим рекреаційним потенціалом. Крім того, туристи можуть зупинитись на його березі власне і у Танзанії, якій належить уся східна частина Малаві. Ньяса, як його прозвали у країні, входить до переліку найбільших у Африці внутрішніх водойм, оскільки простягнулось на 570 км. Воно відзначається надзвичайною прозорістю води, в якій мешкають понад 1000 видів риби. Можливо через таку чистоту водного дзеркала Малаві й отримало рекламну назву «Озеро зірок» [21].

Лєвова частка туристів починає свій шлях Танзанією з непримітного міста Аруша розташованого на північному сході країни біля підніжжя вулканічної гори Меру. Воно вважається африканською столицею сафарі, оскільки лежить на роздоріжжі між 5 національними парками, а також слугує головним відправним пунктом для здійснення екскурсійних поїздок за Північним маршрутом [22]. Міжнародний аеропорт Кіліманджаро, який обслуговує перельоти у регіоні за 40 км на схід від Аруші, є основною ланкою, що поєднує цей населений пункт із зовнішнім світом. Він має одну з найдовших у регіоні злітно-посадкових смуг протяжністю 3600 метрів і може приймати пасажирські літаки будь-яких розмірів. Територія навколо нього відзначається родючими вулканічними ґрунтами, де вирощують кавові зерна, бобові культури і банани, тому звідси здійснюються так звані «продуктові» авіарейси до пустельного Близького Сходу [23]. Відразу на північний схід від аеропорту лежить зона заповідника навколо вулканічної гори Кіліманджаро, що також сприяє популярності цього регіону у любителів альпінізму і гірських походів.

Серед знаменитих принад Танзанії варто виокремити національний парк Серенгеті, вулкан Кіліманджаро і кратер Нгоронгоро. Стратовулкан Кіліманджаро на північному сході країни складається з трьох вулканічних вершин – Кібо, Шіри і Мавензі та перебуває під захистом ЮНЕСКО як найвища гора Африки з унікальною флорою, що була сформована завдяки різним кліматичним зонам. Кіліманджаро не є частиною певного гірського масиву, а стоїть окремо біля кордону з Кенією у межах одноіменного національного парку, який було створено у 1973 р. Однак головному символу усієї Африки загрожує небезпека, адже у 2050 р. під впливом глобального потепління цей вулкан може втратити увесь сніговий покрив. Як і у випадку з Еверестом, Кіліманджаро також потерпає через значні обсяги сміття, що залишають після себе несвідомі альпіністи, але на це явище протягом десятиліть ніхто не реагував. Тільки у 2022 р. уряд країни почав облаштовувати спеціалізованими смітниками маршрути для підйому на вершину і заявив про намір висадити 5 млн.

дерев на схилах гори, щоб змінити кліматичні умови і уповільнити танення льодовиків [24].

Національний парк Серенгеті, що знаходиться на північний захід від гори Кіліманджаро і недалеко від озера Вікторія, пов'язаний Великою міграцією антилоп гну зі незначним за площею парком Масаї Мара у Кенії. На відміну від свого кенійського колеги, він відзначається рівнинними територіями і низкою озер, біля яких збираються перелітні птахи. У 1981 р. Серенгеті був взятий під охорону організацією ЮНЕСКО, як місце, куди відбувається найбільший на планеті міграційний рух диких тварин. Крім великої кількості антилоп гну і зебр, парк відзначається колосальною концентрацією хижаків, оскільки тут живуть 7500 гієн і 3000 левів. Цей потенціал міг бути значно більшим, але в 1959 р. кратер Нгоронгоро, який до цього знаходився у його межах, отримав окремий національний статус [25].

Отже, природоохоронна зона Нгоронгоро є безпосереднім сусідом Серенгеті на південному сході та складається з трьох кратерів: колосального Нгоронгоро, який має 20 км у діаметрі та є найбільшою на планеті безперервною кальдерою, а також порівняно дрібних Ембакааї та Олмоті. На території першого з них мешкають 25000 диких тварин, які у переважній більшості не можуть залишити її самотійно, бо не усвідомлюють, як це можна зробити [26]. Принципово важливо, що відразу за межами Нгоронгоро на півдні починаються землі національного парку озера Маньяра, який також доволі привабливий завдяки унікальним левам, що люблять відпочивати на верхівках акацій протягом дня, а ввечері спускаються донизу для полювання. Ймовірно, що у такий спосіб хижаки захищаються від настирливих комах і отримують додатковий оглядовий майданчик на висоті для спостереження за зоною полювання. У його лісовій частині також наявна велика колонія бабуїнів, тоді як озеро приваблює значну кількість перелітних птахів [27].

Розташований на південному сході країни Селоус є одним із найстаріших парків, адже він був створений ще у 1922 р. Його можна вважати унікальним явищем як для континенту, бо він має площу, що становить 54,6 тис. кв. км і є найбільшою в Африці єдиною природоохоронною зоною. Щоправда, у 2019 р. його північну частину назвали на честь Джуліуса Ньерере і надали їй окремий статус, але ЮНЕСКО продовжує розглядати Селоус у старій якості. Через заповідник протікає річка Руфіджі, яка забезпечує тварин і птахів водою і формує частину ущелини каньйону Стіглера, де триває спорудження ГЕС імені Джуліуса Ньерере потужністю 2,115 МВт. З одного боку, це негативний чинник, який призведе до зменшення площ тропічних лісів Селоуса, але з іншого – увесь регіон отримує струм, що сприятиме розвитку галузі гостинності [28].

Як і Кенія, Танзанія відома своїм рекреаційним потенціалом, але на відміну від першої, вона

володіє низкою островів у Індійському океані, серед яких найбільшими є Унгуджа, Пемба та Мафія. Крім того, її узбережжя має значну протяжність, що становить 1424 км кілометрів і вважається осередком рибальства та функціонування провідних готелів. У свою чергу, у Кенії берегова смуга є порівняно незначною і не перевищує 480 км [29].

Використавши термінал, пороми з якого рухаються на північ від Дар ес Салама, можливо потрапити на територію знаменитого острова Унгуджа, що прийнято неформально називати просто Занзібаром. На його заході розташоване Кам'яне місто з портом. Старий квартал цього історичного поселення перебуває під захистом ЮНЕСКО, адже тут можна побачити будинки арабських купців, дерев'яні двері яких багато прикрашені різьбленням, територію рабовласницького ринку, англіканський собор, форт і велику кількість пляжів [30]. На острові вирощують гвоздику, з якої виготовляють спеції, а у його водах виловлюють рибу та збирають океанічні водорості для переробки і експорту [31]. Як зазначалось вище, Занзібар, відомий під назвою «Острів ароматів», став частиною Танзанії в 1964 р. після повстання африканської населення на чолі з Абеїдом Амані Каруме проти арабської політичної еліти. Нині тут мешкають 1,8 млн. осіб, але у світі розваг найбільш знаменитим жителем цього регіону став вокаліст Фредді Мерк'юрі з групи «Queen», який народився тут у 1946 р. у родині парсів із Індії. Тому багато туристичних компаній організовують тури місцями його дитинства [32].

Недалеко від Унгуджі в океані лежить острів Чангу, де наявна популяція велетенських черепах вагою 250 кілограмів. Групу цих рептилій завезли сюди з Сейшельських островів декілька десятиліть тому, а оскільки вони є довгожителами, то їхня чисельність з часом суттєво збільшилась, що додає туристичної привабливості Танзанії [33].

Візова політика країни відносно ліберальна, у чому простежуються спроби не поступитись туристичним лідерством Кенії. Усі відвідувачі поділені на три категорії – безвізову, дозвільну, а також на ту, що може розраховувати на візу по прильоту. До першої групи іноземців, яка не потребує візи, належать жителі низки країн Африки і островів різних регіонів світу, до другої і найменшої за чисельністю – громадяни бідних країн, які повинні дотримуватись особливої процедури її отримання, і нарешті, до третьої – ті, що можуть розраховувати на електронну візу чи на візу після прибуття безпосередньо у аеропортах [34].

У 2022 р. на території Танзанії побували 1,454 млн. іноземних туристів, які залишили після себе 2,56 млрд. доларів. Ця сума дорівнювала майже 54% від загальних прибутків галузі послуг і вказувала на вагоме значення туризму для національної економіки [35]. Найбільшими групами відвідувачів із розвинених країн стали громадяни США і Франції, які

були представлені відповідними контингентами по 100 тис. осіб, тоді як у регіональному вимірі домінували кенійці, чия чисельність сягнула 166 тис., а позбавлена виходу до Індійського океану Бурунді надіслала до країни 100 тис. візитерів і виявилась другою. Однак стратегічним завданням є залучення 5 млн. щорічних відвідувачів, завдяки яким планується отримувати щороку 6 млрд. доларів у якості прибутків [36].

З метою реклами туристичних принад країни перша президент-жінка в її історії Самія Сулуку Хасан стала учасницею документальної стрічки «Tanzania: Royal Tour», яку створили у рамках програми з економічного відновлення після «Ковід-19», що була оприлюднена у 2022 р. Вона викликала значний інтерес за кордоном, адже використання послуг добре відомої політичної діячки в якості гідів виявилось нестандартним туристичним ходом. До речі, схоже, що серед усіх 54 країн Африки тільки у частково мусульманській Танзанії президентом є представниця слабкої статі. У такий спосіб Хасан намагається нормалізувати економічне становище 850 тис. громадян, які працевлаштовані у туристичній галузі, але досі не можуть повернутись до повноцінної роботи після епідемії «Ковід-19» [37].

Доцільно також спрогнозувати, що розвитку національної економіки сприятиме експорт чи транзит енергоносіїв. Танзанія відома потужним енергетичним потенціалом і межує з Угандою, яка має комерційні родовища «чорного золота». У 2023 р. французька «Total Energies» веде перемовини з китайською ТНК «China National Offshore Oil Corporation» про будівництво Східноафриканського нафтопроводу (East African Crude Oil Pipeline) для транспортування нафти з Уганди, де у надрах озера Альберт виявили поклади обсягом 6,5 млрд. барелів, які можливо частково експлуатувати. Протяжність труби має становити 1440 км, а частина її маршруту буде проходити паралельно до берега озера Вікторія, тоді як нафтоховище збудують на території танзанійського міста Танга недалеко від кордону з Кенією [38]. Порт Танга є найстарішим у країні, адже він розпочав роботу ще в 1914 р. і знаходиться на північному узбережжі. Однак цей об'єкт інфраструктури має суттєвий недолік у порівнянні з Дар ес Саламом, бо він простягнувся на 450 метрів і обслуговується лише 2 причалами [39].

У 2021 р. Кенія і Танзанія уклали попередню угоду про будівництво 600-кілометрового газопроводу між містами Мтвара, Дар ес Салам і Момбаса, кошторис робіт зі спорудження якого сторони оцінили у 1,1 млрд. доларів. Це необхідно, бо у Кенії «блакитного палива» нема, а у надрах Танзанії та у Індійському океані біля її узбережжя наявні приблизно 1,63 трлн. кубометрів газу [40].

У 2022 р. уряд розпочав переговори з низкою ТНК про будівництво на півдні країни заводу зі зрідження природного газу кошторисом 30 млрд.

доларів [41]. Вважаємо, що війна в Україні і комерційний успіх подібних проєктів на території північного Мозамбіку спонукають танзанійську політичну еліту побудувати власний термінал для експорту, щоб частково замінити Російську Федерацію як постачальника цього палива до Європи.

Танзанія – один із африканських лідерів за обсягами видобування мінералів. У 2021 р. з національних надр отримали 55,6 тонн золотої руди, які переважно залягали у регіоні навколо озера Вікторія та на сході. Більше того, країна має замкнений цикл видобування і виробництва, адже на трьох підприємствах у її межах руда переробляється на золоті злитки. Як наслідок, у 2021 р. вона заробила 2,7 млрд. доларів на експорті «благородного» металу на світові ринки [42]. У свою чергу, регіон Маньяра недалеко від міжнародного аеропорту Кіліманджаро є осередком експлуатації шахт із танзанітом, поклади якого виявили тут ще у 1967 р. Нині цей коштовний фіолетовий камінь видобувають тільки у Танзанії, тому він вважається надзвичайно рідкісним і дорогим. Уряд закуповує у дрібних шахтарів їхню продукцію за відносно прийнятною ціною, а отже – вони не мають бажання займатись контрабандою [43]. Танзаніт крихкий і має незначну твердість за шкалою Мооса, яка становить тільки 6,5 одиниць, але ймовірність його виявлення серед гірських порід є у 1000 разів меншою ніж у алмаза. Він органічно поєднується з срібними і золотими прикрасами та користується значним попитом на світовому ринку, бо відзначається різними відтінками у залежності від освітлення зовнішнього середовища [44].

Головною сферою працевлаштування для населення залишається сільське господарство. Воно має належні передумови для функціонування завдяки вулканічним ґрунтам, колосальній мережі озер і екваторіальному тропічному клімату. Танзанія – провідний виробник і експортер рису, кукурудзи, овочів, однак її аграрним символом є все ж рисова рослина, бо вона входить до переліку з п'яти країн, що збирають найбільші обсяги рисових зерен в Африці. Успіх сільського господарства залежить від уряду, який протягом останніх 5 років активно субсидував процес придбання фермерами добрив і насіння [45].

Кавова галузь також надзвичайно важлива для економічного розвитку. 265 тис. гектарів землі відведено під кавові дерева, за якими доглядають переважно працівники дрібних фермерських господарств. Найкращі зерна «арабіки» забезпечують регіони, що лежать на схилах стратовулканів Кіліманджаро і Меру, тоді як рівнинні райони на півночі біля озера Вікторія відзначаються плантаціями, що дають урожаї більш дешевої «робусти». Танзанія є однією з небагатьох країн, де вирощують обидва види зерен – як для вишуканих напоїв із тонким ароматом, так і для приготування «миттевої» кави,

причому на престижну «арабіку» припадають дві третини обсягів виробництва. У 2022 р. країна експортувала 1,38 млн. стандартних 60-кілограмових мішків з кавовими зернами [46].

Галузь виготовлення алкогольних і безалкогольних напоїв є одним із основних осередків, де створюється додана вартість. Зокрема, починаючи з 2016 р. підприємство «Tanzania Breweries Limited» є лідером за обсягами сплачених податків серед усіх суб'єктів господарювання і задовольняє 74% своїх потреб у сировині завдяки закупівлям продукції місцевих фермерів [47]. Кенійсько-британська корпорація «East African Breweries» поступово захоплює заводи у Східній Африці. У 2019, 2020 і 2021 рр. вона викупила значну кількість акцій іншого провідного виробника пива «Serengeti Breweries» і нині контролює їх 85% [48]. Країна – один із найбільших осередків виноробства, виноград для потреб якого вирощується у центральному регіоні Додома навколо законодавчої столиці. За обсягами виробництва вина у зоні на південь від пустелі Сахара вона посідає друге місце після ПАР, що важливо у контексті подальшого розвитку туристичної галузі. Виноробство почало розвиватись на державному рівні в 1969 р., але переважна більшість сортів винограду така ж, як і в ПАР, тому говорити про унікальність національних напоїв не доводиться [49].

За показником рівня економічної свободи від корпорації «Heritage» у 2023 р. Танзанія посіла 83-є місце у світі і шосте місце у Субсахарській Африці загалом, тоді як Кенія була 29-тою у цьому ж регіоні континенту. При цьому її експерти звернули увагу на такий недолік, як значні корпоративні та податкові, розмір яких сягав 30%, а прибуток на душу населення становив лише 3104 долари, що свідчило про доволі незначну купівельну спроможність громадян [50]. У рейтингу «Transparency International» за 2022 р., який був оприлюднений тільки на початку 2023 р., Танзанія посіла 94-е місце і вважалась відносно корумпованою країною [51].

Танзанійська політична еліта не може ефективно модернізувати економіку без співробітництва з провідними країнами світу, до переліку яких належить Китай, з яким дипломатичні відносини були встановлені в 1964 р. Сторони регулярно підтримують політичні зв'язки на найвищому рівні, адже у 2013 р. відбувся візит Сі Цзіньпіна до Танзанії, а в 2022 р. була організована подорож Самії Сулуху Хасан до Пекіна, яка завершилась проголошенням стратегічного партнерства. У 2022 р. товарообіг оцінювався в 6,74 млрд. доларів, але саме на «світову фабрику» КНР з її вагомими імпортними потребами покладає особливу надію танзанійське керівництво, яке має намір подолати наслідки «Ковід-19» за рахунок переконання китайських функціонерів імпортувати більше товарів [52].

Як зазначалось вище, ще в 1970-х рр. інженери з КНР побудували залізницю довжиною 1860 км, яка

поєднала Дар ес Салам у Танзанії та Капірі-Мпоші в Замбії задля доступу сировинних ресурсів замбійської економіки до узбережжя Індійського океану. Хоча проєкт передбачав будівництво 320 мостів, 22 тунелів і 93 станцій, залізну дорогу було завершено лише через п'ять років і вісім місяців, адже до проведення робіт загалом залучили протягом цього періоду 56 тис. китайських інженерів, а їхнє фінансування організували за рахунок безвідсоткових позик із Піднебесної [53]. Фактично цей інфраструктурний об'єкт можна розглядати як головний символ китайсько-танзанійської дружби, а його модернізація може виявитись доволі прибутковим починанням для провідних корпорацій із КНР.

Нині китайська сторона продовжує реалізовувати інфраструктурні проєкти в Танзанії у рамках ініціативи «Один пояс – один шлях». Так, у 2022 р. країна підписала угоду про будівництво останньої ділянки «Standard Gauge Railway» від Табори до Кігоми на суму 2,2 млрд. доларів і сторони домовились, що проєкт буде завершено у 2026 р. [54]. Здійснення цього починання стане доволі вагомим фактором поживлення торговельно-економічних відносин Танзанії з перенаселеною Демократичною Республікою Конго, яка є західним сусідом країни через кордон, що проходить озером Танганьїка. Як свідчить карта, від цього також суттєво вииграє і Бурунді, що лежить відразу на північ від Кігоми.

Крім того, у 2010 р. уряд Танзанії та Експортно-імпортний банк Китаю підписали угоду про надання цій країні 30-річної пільгової позики розміром 73 млн. доларів для модернізації другого терміналу та будівництва третього терміналу Міжнародного аеропорту імені Абейда Амані Каруме на Занзібарі. Однак згодом з'ясувалось, що проєкт був невдалим, оскільки не враховував необхідність прийому великогабаритних далекомагістральних літаків. Після того, як було внесено структурні зміни у початковий план, цей банк надав у 2014 р. нову позику майже з такою ж сумою для продовження будівельних робіт. Зрештою, оновлений аеропорт запрацював у 2020 р., але поки що не виправдав витрати попередніх років через пандемію «Ковід-19» [55].

Однак особливе значення офіційний Пекін надає проєкту будівництва найбільшого африканського порту в Багамайо, кошторис спорудження якого оцінюється в 10 млрд. доларів. Домовленість про його втілення у життя була укладена в 2013 р., але поки не здійснена через занепокоєння танзанійської сторони деякими її положеннями. Ймовірно, що Китай, який має досвід створення вільних економічних зон (ВЕЗ) на узбережжі для залучення західного капіталу, планує використати його у Танзанії, адже за задумом його експертів ВЕЗ має стати осередком роботи для 700 компаній. Виконавець контракту, «China Merchants Holdings» повинна отримати порт, який матиме пропускну спроможність 20 млн.

стандартних контейнерів, у оренду на 99 років, але поки сторони не можуть узгодити усі аспекти контрактів [56]. У майбутньому саме реалізація цього проекту стане головним чинником для розвитку двосторонніх відносин, бо він суттєво поглиблює залежність від КНР усього регіону Східної Африки, а також збільшує обсяги боргових зобов'язань Танзанії перед офіційним Пекіном. Але танзанійському керівництву варто проаналізувати, чи є необхідність у тому, щоб залишитись без частини економічного суверенітету на такий тривалий проміжок часу заради спорудження мегпорту.

Водночас країна активно диверсифікує свої міжнародні зв'язки, тому останніми роками поживляється її співпраця з Туреччиною, яка має стратегічні інтереси у регіоні Східної Африки. Контакти сторін почали активно розвиватися після проголошення Об'єднаної Республіки Танзанія у 1964 р. У 1979 р. було відкрито посольство Туреччини в Дар-ес-Саламі, яке офіційна Анкара відкрила через 5 років із огляду на бюджетні обмеження, але все ж поновила його діяльність у 2009 р. Натомість дипломатичне представництво Танзанії в Анкарі розпочало роботу в 2017 р. відразу після візиту до Дар-ес-Салама президента Реджепа Таїпа Ердогана [57]. Хоча Танзанія лише нещодавно налагодила повноцінні дипломатичні зв'язки з Туреччиною, це свідчить про появу значного інтересу до розвитку двосторонніх контактів у економічній царині.

Країна зацікавлена у доступі до турецького ринку, хоча торговельний баланс поки залишається негативним для неї. Так, за даними Інституту статистики Туреччини, у 2022 р. Танзанія експортувала продукцію на 41,3 млн доларів, а імпортувала її на суму 317,7 млн доларів, завдяки чому загальний показник товарообігу з Туреччиною сягнув 359 млн доларів. Для порівняння, у 2001 р. він становив лише 4 млн доларів, у 2010 р. – наблизився до 104 млн доларів [58]. Відповідно, сторони досягнули першої цілі зростання обсягів торгівлі до 250 млн доларів, що дозволяє рухатися до наступного показника у розмірі 500 млн доларів, про який оголосили лідери держав під час візиту Р.Т. Ердогана до Дар-ес-Салама в 2017 р. [59]. Однак це видається більш складним завданням, оскільки тенденцію до зростання фактично демонструє лише експорт Туреччини до Танзанії, у той час як імпорт залишається обмеженим. Ситуація може покращитися у випадку диверсифікації економічних зв'язків за рахунок енергоносіїв.

Водночас уряд Танзанії прагне залучити турецькі інвестиції та створити належну альтернативу для китайських проектів, що загрожують країні борговою пасткою. У фокусі відносин – розвиток транспортної мережі. Ще в 2017 р. турецька компанія «Yapı Merkezi» виграла тендер на будівництво відразу двох ділянок залізниці «Standard Gauge Railway». Зокрема, цей підрядник отримав право на прокладання інфраструктури для маршрутів

Дар-ес-Салам – Морогоро вартістю 1,2 млрд доларів та Морогоро – Макутупора вартістю 1,9 млрд доларів [60]. Згодом, вже у 2021 р. «Yapı Merkezi» здобула перемогу на ще одному тендері, що стосувався розбудови іншої секції залізної дороги вартістю 900 млн доларів. Характерно, що в усіх випадках головними суперниками турецьких підрядників були будівельні компанії з КНР, які раніше домінували у цій галузі [61]. Така тенденція свідчить про те, що суб'єкти господарювання з Туреччини поступово перехоплюють ініціативу в китайських колег та можуть конкурувати з ними у процесі освоєння найбільших проектів у Східній Африці. Від цього виграє не тільки Танзанія, яка вже усвідомила небезпеку занадто значної залежності від Китаю, але й можуть отримати вигоду і інші країни регіону, адже турецькі будівельники пропонують якісні послуги за цінами, які аналогічні китайським. Однак важливим нюансом є те, що вся інфраструктура залишається у власності держави, на території якої вона побудована, на відміну від китайських проектів, де можливі й інші варіанти.

Враховуючи активну взаємодію з «Yapı Merkezi», Танзанія готова співпрацювати з Туреччиною для збільшення свого транспортного потенціалу на озері Танганьїка. Мова йде про будівництво судна, що зможе перевозити 400 тонн вантажів, а також і сухого доку, здатного обслуговувати плавзасоби тоннажем 5000 тонн [62]. Хоча проект поки що перебуває на стадії розробки, його основною метою є підтримка економічного зростання та розвиток інфраструктури у озерному регіоні Східної Африки. У перспективі від цього виграє не лише Танзанія, але й матимуть зиск ДРК і Бурунді, що отримають доступ до нових транспортних маршрутів через озеро Танганьїка.

Розвитку двосторонніх контактів сприяє й наявність сполучення, що забезпечують «Турецькі авіалінії». Так, починаючи з 2010 р. здійснюються регулярні рейси Стамбул – Дар-ес-Салам, а з 2012 р. – перельоти Стамбул – Кіліманджаро, тоді як пізніше також було налагоджено авіаційний міст між Стамбулом і Занзібаром [57]. Особливо це актуально для бізнесменів, які прагнуть подорожувати між країнами для укладання контрактів, а також для представників туристичних компаній. Галузь гостинності загалом є перспективною для співпраці, адже сторони ще в 2017 р. підписали Меморандум про взаєморозуміння у сфері туризму [63]. Потенційно танзанійське керівництво може бути зацікавлене у залученні турецьких компаній до будівництва доріг, готелів, причалів для яхт та іншої туристичної інфраструктури, що буде вигідним для обох сторін. Крім того, Танзанії доцільно використати турецький досвід розвитку курортних зон на узбережжі та перейняти практику обслуговування туристів за принципом «all inclusive».

Висновок. Отже, між Кенією та Танзанією триває регіональне суперництво, в окремих аспектах якого перша з них має перевагу. Це, насамперед, стосується авіаційних перевезень, а також обсягів експорту чайного листа. У той самий час, Танзанія може продемонструвати інші незаперечні здобутки, що визначаються унікальністю її географічного розташування. Серед них варто відзначити одночасний вихід на ринки 8 країн Східної Африки, острови з рекреаційним потенціалом і історичними пам'ятками рабовласницької доби, найглибше озеро Африки, а також найвищий вулкан континенту. В енергетичному відношенні Танзанія є не просто самодостатньою, але ще і має нагоду стати потенційним постачальником природного газу як до

Кенії, так і до Європи загалом. Країна доволі швидкими темпами виграє залізничну конкуренцію у офіційного Найробі, бо має більш зручне розташування між кількома озерами з транскордонним значенням, а її нові залізничні коридори переважно дублюють ті, що існували у колоніальну добу. До того ж, очевидні переваги Танзанії над будь-якою країною Східної Африки у виробництві вин та у видобуванні значних обсягів золотої руди. Але керівництву країни не варто надто покладатись на Китай у процесі здійснення інфраструктурних проєктів, щоб уникнути боргової пастки та надмірної економічної залежності, тому воно робить спроби знайти у турецьких будівельних компаніях альтернативу суб'єктам господарювання з Піднебесної.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. How Tanzania can break the chain of poverty. The Citizen. 19 January 2023. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/how-tanzania-can-break-the-chains-of-poverty-4091722>.
2. Dar es Salam and Central coast sea ports. Tanzania port authority. URL: <https://www.ports.go.tz/index.php/en/dar-es-salaam-port>.
3. Bagamoyo port construction to start in 2023. The Citizen. 24 September 2022. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/bagamoyo-port-construction-to-start-in-2023-3960166>.
4. Dar es Salam international trade fair. Africa Business Pages. URL: <https://www.africa-business.com/features/ditf.html>.
5. Tanzania: Kigoma port rehabilitation set to unlock huge economic potential. All Africa. 7 April 2022. URL: <https://allafrica.com/stories/202204070094.html>.
6. Lake Tanganyika. African Great Lakes. URL: <https://www.africangreatlakesinform.org/page/lake-tanganyika>.
7. Lake Victoria. MoreAfrica Tours. URL: <https://moafrikatours.com/lake-victoria/>.
8. Tanzania floats East Africa's largest freshwater vessel. Zawya. 15 February 2023. URL: <https://www.zawya.com/en/economy/africa/tanzania-floats-east-africas-largest-freshwater-vessel-xrv9iiaq>.
9. Mwalimu Julius Kambarage Nyerere – Biography. East African Community. URL: <https://www.eac.int/about-ncpr/julius-nyerere-biography>.
10. Swissport extends airport ground services and air cargo handling with Air Tanzania. Breakingtravelnews. 7 September 2022. URL: <https://www.breakingtravelnews.com/news/article/swissport-extends-airport-ground-services-and-air-cargo-handling-with-air-t/>.
11. Short biography of Abeid Karume. The United Republic of Tanzania. URL: <https://unitedrepublicoftanzania.com/government-of-tanzania-and-the-society/education-in-tanzania-system/laws-of-tanzania/constitution-of-tanzania-framework/politics-of-tanzania-system/short-biography-of-abeid-karume-amani/>.
12. Zanzibar president backs Dubai firm in airport terminal row. The East African. 28 January 2023. URL: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/business/zanzibar-president-backs-dubai-firm-in-airport-row-4102234>.
13. About us. Air Tanzania. URL: <https://www.airtanzania.co.tz/about-us>.
14. History. Precision Air. URL: <https://www.precisionairtz.com/en/about-us/history;>
15. Our Fleet. Precision Air. URL: <https://www.precisionairtz.com/en/about-us/our-fleet>.
15. Central Line (Tanganyika Railway) – History, Traffic. The United Republic of Tanzania. URL: <https://unitedrepublicoftanzania.com/economy-of-tanzania/infrastructure-in-tanzania/railway-in-tanzania/central-line-tanganyika-railway-history-traffic/>.
16. TAZARA: How the great Uhuru Railway was built. Embassy of People's Republic of China in the United Republic of Tanzania. 11 April 2012. URL: http://tz.china-embassy.gov.cn/eng/d/dbd/201204/t20120411_6094282.htm.
17. Tanzania and Zambia want to upgrade the 'Uhuru Railway', but can they?. The Citizen. 20 September 2022. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/oped/tanzania-and-zambia-want-to-upgrade-the-uhuru-railway-but-can-they--3954788>.
18. Tanzania signs construction agreement for standard gauge railway phase 6 connecting Tabora to Kigoma. Tanzania Invest. 22 December 2022. URL: <https://www.tanzaniainvest.com/transport/standard-gauge-railway-tabora-kigoma-construction-agreement>.
19. Tanzania, a top travel destination in 2023, US firm says. The Citizen. 3 January 2023. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-a-top-travel-destination-in-2023-says-us-firm--4074130>.
20. Tanzania. Properties inscribed on World Heritage list. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/tz>.
21. Lake Malawi. Africa Geographic Stories. URL: <https://africageographic.com/stories/lake-malawi/>.
22. Why Arusha is considered the safari capital of the world?. The Travel. 18 June 2022. URL: https://www.thetravel.com/why-arusha-is-the-safari-capital-of-the-world/?newsletter_popup=1.

23. About Us. Kilimanjaro international airport KADCO. URL: <https://www.kilimanjaroairport.go.tz/pages/about-us>.
24. Tanzania committed to saving Mount Kilimanjaro glaciers. Eturbo News. 2023. URL: <https://eturbonews.com/tanzania-committed-to-saving-mount-kilimanjaro-glaciers/>.
25. About Serengeti national park. Serengeti.com. URL: <https://www.serengeti.com/information-serengeti-national-park.php>.
26. Craters. The United Republic of Tanzania. Ngorongoro conservation area authority. URL: <https://www.ncaa.go.tz/pages/craters>.
27. A day at L. Manyara National Park with tree-climbing lions. The East African. 26 May 2022. URL: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/magazine/a-day-at-lake-manyara-national-park-with-tree-climbing-lions-3814640>.
28. Tanzania's Selous Game Reserve saved from UNESCO delisting. The East African. 21 July 2021. URL: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/magazine/tanzania-selous-game-reserve-unesco-3480666>.
29. Rich Natural resource. Tanzania Investment Centre. URL: <https://www.tic.go.tz/pages/rich-natural-resource;>
Geography of Kenya. Tel Aviv Embassy of the Republic of Kenya in Israel. URL: <https://kenyaembassyisrael.com/geography-of-kenya/>.
30. 10 top things to do in Zanzibar. African Budget Safaries. URL: <https://www.africanbudgetsafaris.com/blog/top-things-to-do-in-zanzibar/>.
31. Zanzibar import and export. President's office and chairman of revolutionary council. Zanzibar Diaspora. URL: <https://www.zanzibardiaspora.go.tz/zanzibar/zanzibar-import-and-export>.
32. Freddy Mercury's complex relationship with Zanzibar. News. 23 October 2018. URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-45900712>.
33. Allure of Changuu Island: Giant Aldabra Tortoises. Anadolu Agency. 14 August 2019. URL: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/allure-of-changuu-island-giant-aldabra-tortoises/1556087#>.
34. Visas and entry conditions in Tanzania. Dar es Salam Julius Nyerere international airport. URL: https://www.daressalaa-mairport.com/en/visa_on_arrival_tanzania.php.
35. Tanzania tourism almost in full recovery. The Citizen. 3 February 2023. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-tourism-almost-in-full-recovery-4109728>.
36. Revealed: key sources driving rise of Tanzania's tourism. The Citizen. 17 February 2023. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/revealed-key-sources-driving-rise-of-tanzania-s-tourism-4127422>.
37. Tanzania: President Samia Royal tour – Perfect lesson to acquire on tourism advertisement. All Africa. 27 June 2022. URL: <https://allafrica.com/stories/202206280263.html>.
38. Total's contested oil projects in Africa: The case of Uganda and Tanzania. RFI. 1 February 2023. URL: <https://www.rfi.fr/en/africa/20230201-total-s-contested-oil-projects-in-africa-the-examples-of-uganda-and-tanzania>.
39. Tanga and other northern ports. Tanzania port authority. URL: <https://www.ports.go.tz/index.php/en/ports/tanga>.
40. Kenya wants to use Tanzania's gas deposits to dominate East Africa's LPG market. Quartz. 11 October 2022. URL: <https://qz.com/tanzanias-gas-deposits-could-make-kenyas-gas-cheap-1849641651>.
41. Tanzania: How Tanzania is begging billions in natural gas investments. All Africa. 3 May 2022. URL: <https://allafrica.com/stories/202205040119.html>.
42. Gold. Tanzania invest. URL: <https://www.tanzaniainvest.com/gold>
43. Miner becomes millionaire after finding biggest tanzanite stones. Bangkok Post. 26 June 2020. URL: <https://www.bangkokpost.com/world/1941452/miner-becomes-millionaire-after-finding-biggest-tanzanite-stones>.
44. Top facts about tanzanite. Jewellery Discovery. URL: <https://jewellerydiscovery.co.uk/knowledge/top-facts-about-tanzanite/>
45. Tanzania among top food exporters in Africa, says BOT. The Citizen. 19 March 2023. URL: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-among-top-food-exporters-in-africa-says-bot-4163674>.
46. Tanzania's coffee outlook continues to brighten. STIR. 31 July 2022. URL: <https://stir-tea-coffee.com/features/tanzania%E2%80%99s-coffee-outlook-continues-to-brighten/>.
47. Tanzania: TBL Largest taxpayer in 2020/2021. All Africa. 10 December 2021. URL: <https://allafrica.com/stories/202112100090.html>.
48. EABL buys extra Sh6Bn stake in Dar subsidiary. Business Daily. 2 August 2021. URL: <https://www.businessdailyafrica.com/bd/corporate/companies/eabl-buys-extra-sh6bn-stake-dar-subsiidiary-3494816>.
49. Tanzania invites investors in grape farming, wine production. Further Africa. 14 September 2022. URL: <https://furtherafrica.com/2022/09/14/tanzania-invites-investors-in-grape-farming-wine-production/>.
50. Tanzania: 2023 Index of economic freedom. Heritage. 2023. URL: <https://www.heritage.org/index/country/tanzania>.
51. Tanzania. Country Data. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/tanzania>.
52. China, Tanzania elevate ties, underline mutual benefit. Global Times. 4 November 2022. URL: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/1278713.shtml>.
53. "China Helped Us When Help Was Most Needed" - The Tanzania-Zambia Railway: A Testament to China-Africa Friendship. Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Zambia. 23 June 2021. URL: http://zm.china-embassy.gov.cn/eng/hdytz/202210/t20221008_10778934.htm.
54. Tanzania signs \$2.2bln railway deal with China. Zawya. 21 December 2022. URL: <https://www.zawya.com/en/projects/bri/tanzania-signs-22bln-railway-deal-with-china-wmmq09iq>.
55. A Chinese airport project in Zanzibar floundered. Here's what the new G-7 infrastructure plan can learn. Revista de Prensa. 19 August 2021. URL: <https://www.almendron.com/tribuna/a-chinese-airport-project-in-zanzibar-floundered-heres-what-the-new-g-7-infrastructure-plan-can-learn/>.

56. China Pushes for Implementation of Tanzania's Bagamoyo Port. The Maritime Executive. 29 April 2022. URL: <https://maritime-executive.com/article/china-pushing-for-implementation-of-tanzania-s-bagamoyo-port>.
57. Türkiye - Tanzania Siyasi İlişkileri. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. URL: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
58. Ülkelere Göre İthalat ve İhracat. TÜİK. URL: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1>.
59. Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye ve Tanzania ortak yatırım yapmalı. Star. 24 Ocak 2017. URL: <https://www.star.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-tanzanya-ortak-yatirim-yapmali-haber-1179324/>.
60. Aktaş T. Yapı Merkezi, Tanzania'da dev projenin temelini attı. Anadolu Ajansı. 14 Mart 2018. URL: <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/yapi-merkezi-tanzanya-da-dev-projenin-temelini-atti/644000>.
61. Turkish contractor inks \$900M railway deal with Tanzania. Daily Sabah. 5 July 2022. URL: <https://www.dailysabah.com/business/transportation/turkish-contractor-inks-900m-railway-deal-with-tanzania>.
62. Turkey Meets Tanzania to Implement Ship-Dry Dock Projects. Africa Press. 31 July 2022. URL: <https://www.africa-press.net/tanzania/all-news/turkey-meets-tanzania-to-implement-ship-dry-dock-projects>.
63. Turkey-Tanzania highlight win-win philosophy in bilateral relations. Daily Sabah. 24 January 2017. URL: <https://www.dailysabah.com/economy/2017/01/24/turkey-tanzania-highlight-win-win-philosophy-in-bilateral-relations>.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2023

Стаття рекомендована до друку 18.06.2023

ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE UNITED REPUBLIC OF TANZANIA

Pavlo Ignatiev, Doctor of Political Sciences, Professor, International Regional Studies Department of IIR, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 64/13, Volodymyrska Street, Kyiv, Ukraine, 01601, e-mail: pavloi@yahoo.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8179-4687>

Iryna Zaporizka, Ph.D student, International Regional Studies Department of IIR, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 64/13, Volodymyrska Street, Kyiv, Ukraine, 01601, e-mail: zaporizka.iryana@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9935-7736>

Achieving balanced economic growth is one of the priorities of governments in developing countries. This is especially relevant for certain African countries that have such characteristics as a favorable geographical location and considerable demographic resource. The policy of the United Republic of Tanzania is an example of successful strategy, since the country not only demonstrates a dynamic growth of GDP, but also competes for regional leadership with neighboring Kenya. The object is the economic policy of Tanzania, while the subject is represented by national interests, resources, and the tools of management of processes of national economic growth. Because of this the article aims at establishing comparative advantages of Tanzania and the peculiarities of its economic advancement. The system approach is used in the article, since it analyzes the economic policy as the set of elements that interact with each other. It was found that Tanzania is a strategic player in East Africa in terms of logistics that at the same time enjoys an appropriate tourism potential, represented by Mount Kilimanjaro, the national parks of international importance, and the popular islands in the Indian Ocean. The basis of the national economic strategy is the focus on transport and tourist services, which can be considered rather unusual for the African continent. At the same time, Tanzania is trying to effectively use its opportunities in the fields of agriculture and mining industry and is also actively developing transport infrastructure in order to become a logistics hub in the region. Moreover, the country is taking steps to exploit the commercial reserves of oil and natural gas. Tanzania's foreign economic ties play an important role. This state actor has Chinese orientation since Beijing is its main trading partner and a major investor in infrastructure projects. Tanzanian political elite is also actively diversifying its contacts by deepening the cooperation with Türkiye. The complex of these factors helps to ensure balanced economic development, as well as to gain certain advantages in the competition with Kenya for the leadership in the East African region.

Keywords: *Tanzania, ports, airports, tourism, export, natural gas, agriculture.*

REFERENCES

1. How Tanzania can break the chain of poverty (2023, January 19). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/how-tanzania-can-break-the-chains-of-poverty-4091722>.
2. Dar es Salam and Central coast sea ports. Tanzania port authority. Available at: <https://www.ports.go.tz/index.php/en/dar-es-salaam-port>.

3. Bagamoyo port construction to start in 2023 (2022, September 24). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/bagamoyo-port-construction-to-start-in-2023-3960166>.
4. Dar es Salam international trade fair. Africa Business Pages. Available at: <https://www.africa-business.com/features/ditf.html>.
5. Tanzania: Kigoma port rehabilitation set to unlock huge economic potential (2022, April 7). All Africa. Available at: <https://allafrica.com/stories/202204070094.html>.
6. Lake Tanganyika. African Great Lakes. Available at: <https://www.africangreatlakesinform.org/page/lake-tanganyika>.
7. Lake Victoria. MoreAfrica Tours. Available at: <https://moafrikatours.com/lake-victoria/>.
8. Tanzania floats East Africa's largest freshwater vessel (2023, February 15). Zawya. Available at: <https://www.zawya.com/en/economy/africa/tanzania-floats-east-africas-largest-freshwater-vessel-xrv9iiaq>.
9. Mwalimu Julius Kambarage Nyerere – Biography. East African Community. Available at: <https://www.eac.int/about-ncpr/julius-nyerere-biography>.
10. Swissport extends airport ground services and air cargo handling with Air Tanzania (2022, September 7). Breakingtravelnews. Available at: <https://www.breakingtravelnews.com/news/article/swissport-extends-airport-ground-services-and-air-cargo-handling-with-air-t/>.
11. Short biography of Abeid Karume. The United Republic of Tanzania. Available at: <https://unitedrepublicoftanzania.com/government-of-tanzania-and-the-society/education-in-tanzania-system/laws-of-tanzania/constitution-of-tanzania-framework/politics-of-tanzania-system/short-biography-of-abeid-karume-amani/>.
12. Zanzibar president backs Dubai firm in airport terminal row (2023, January 28). The East African. Available at: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/business/zanzibar-president-backs-dubai-firm-in-airport-row-4102234>.
13. About us. Air Tanzania. Available at: <https://www.airtanzania.co.tz/about-us>.
14. History. Precision Air. Available at: <https://www.precisionairtz.com/en/about-us/history; Our Fleet. Precision Air. Available at: https://www.precisionairtz.com/en/about-us/our-fleet>.
15. Central Line (Tanganyika Railway) – History, Traffic. The United Republic of Tanzania. Available at: <https://unitedrepublicoftanzania.com/economy-of-tanzania/infrastructure-in-tanzania/railway-in-tanzania/central-line-tanganyika-railway-history-traffic/>.
16. TAZARA: How the great Uhuru Railway was built (2012, April 11). Embassy of People's Republic of China in the United Republic of Tanzania. Available at: http://tz.china-embassy.gov.cn/eng/ddbd/201204/t20120411_6094282.htm.
17. Tanzania and Zambia want to upgrade the 'Uhuru Railway', but can they? (2022, September 20). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/oped/tanzania-and-zambia-want-to-upgrade-the-uhuru-railway-but-can-they--3954788>.
18. Tanzania signs construction agreement for standard gauge railway phase 6 connecting Tabora to Kigoma (2022, December 22). Tanzania Invest. Available at: <https://www.tanzaniainvest.com/transport/standard-gauge-railway-tabora-kigoma-construction-agreement>.
19. Tanzania, a top travel destination in 2023, US firm says (2023, January 3). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-a-top-travel-destination-in-2023-says-us-firm--4074130>.
20. Tanzania. Properties inscribed on World Heritage list. Available at: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/tz>.
21. Lake Malawi. Africa Geographic Stories. Available at: <https://africageographic.com/stories/lake-malawi/>.
22. Why Arusha is considered the safari capital of the world? (2022, June 18). The Travel. Available at: https://www.thetravel.com/why-arusha-is-the-safari-capital-of-the-world/?newsletter_popup=1.
23. About Us. Kilimanjaro international airport KADCO. Available at: <https://www.kilimanjaroairport.go.tz/pages/about-us>.
24. Tanzania committed to saving Mount Kilimanjaro glaciers (2023). Eturbo News. Available at: <https://eturbonews.com/tanzania-committed-to-saving-mount-kilimanjaro-glaciers/>.
25. About Serengeti national park. Serengeti.com. Available at: <https://www.serengeti.com/information-serengeti-national-park.php>.
26. Craters. The United Republic of Tanzania. Ngorongoro conservation area authority. Available at: <https://www.ncaa.go.tz/pages/craters>.
27. A day at L. Manyara National Park with tree-climbing lions (2022, May 26). The East African. Available at: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/magazine/a-day-at-lake-manyara-national-park-with-tree-climbing-lions-3814640>.
28. Tanzania's Selous Game Reserve saved from from UNESCO delisting (2021, July 21). The East African. Available at: <https://www.theeastafrican.co.ke/tea/magazine/tanzania-selous-game-reserve-unesco-3480666>.
29. Rich Natural resource. Tanzania Investment Centre. Available at: <https://www.tic.go.tz/pages/rich-natural-resource; Geography of Kenya. Tel Aviv Embassy of the Republic of Kenya in Israel. Available at: https://kenyaembassyisrael.com/geography-of-kenya/>.
30. 10 top things to do in Zanzibar. African Budget Safaries. Available at: <https://www.africanbudgetsafaris.com/blog/top-things-to-do-in-zanzibar/>.
31. Zanzibar import and export. President's office and chairman of revolutionary council. Zanzibar Diaspora. Available at: <https://www.zanzibardiapora.go.tz/zanzibar/zanzibar-import-and-export>.
32. Freddy Mercury's complex relationship with Zanzibar (2018, October 23). News. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-africa-45900712>.
33. Allure of Changuu Island: Giant Aldabra Tortoises (2019, August 14). Anadolu Agency. Available at: <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/allure-of-changuu-island-giant-aldabra-tortoises/1556087#>.
34. Visas and entry conditions in Tanzania. Dar es Salam Julius Nyerere international airport. Available at: https://www.daresalaairport.com/en/visa_on_arrival_tanzania.php.

35. Tanzania tourism almost in full recovery (2023, February 3). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-tourism-almost-in-full-recovery-4109728>.
36. Revealed: key sources driving rise of Tanzania's tourism (2023, February 17). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/revealed-key-sources-driving-rise-of-tanzania-s-tourism--4127422>.
37. Tanzania: President Samia Royal tour – Perfect lesson to acquire on tourism advertisement (2022, June 27). All Africa. Available at: <https://allafrica.com/stories/202206280263.html>.
38. Total's contested oil projects in Africa: The case of Uganda and Tanzania (2023, February 1). RFI. Available at: <https://www.rfi.fr/en/africa/20230201-total-s-contested-oil-projects-in-africa-the-examples-of-uganda-and-tanzania>.
39. Tanga and other northern ports. Tanzania port authority. Available at: <https://www.ports.go.tz/index.php/en/ports/tanga>.
40. Kenya wants to use Tanzania's gas deposits to dominate East Africa's LPG market (2022, October 11). Quartz. Available at: <https://qz.com/tanzanias-gas-deposits-could-make-kenyas-gas-cheap-1849641651>.
41. Tanzania: How Tanzania is begging billions in natural gas investments (2022, May 3). All Africa. Available at: <https://allafrica.com/stories/202205040119.html>.
42. Gold. Tanzania invest. Available at: <https://www.tanzaniainvest.com/gold>
43. Miner becomes millionaire after finding biggest tanzanite stones (2020, June 26). Bangkok Post. Available at: <https://www.bangkokpost.com/world/1941452/miner-becomes-millionaire-after-finding-biggest-tanzanite-stones>.
44. Top facts about tanzanite. Jewellery Discovery. Available at: <https://jewellerydiscovery.co.uk/knowledge/top-facts-about-tanzanite/>
45. Tanzania among top food exporters in Africa, says BOT (2023, March 19). The Citizen. Available at: <https://www.thecitizen.co.tz/tanzania/news/national/tanzania-among-top-food-exporters-in-africa-says-bot-4163674>.
46. Tanzania's coffee outlook continues to brighten (2022, July 31). STIR. Available at: <https://stir-tea-coffee.com/features/tanzania%E2%80%99s-coffee-outlook-continues-to-brighten/>.
47. Tanzania: TBL Largest taxpayer in 2020/2021 (2021, December 10). All Africa. Available at: <https://allafrica.com/stories/202112100090.html>.
48. EABL buys extra Sh6Bn stake in Dar subsidiary (2021, August 2). Business Daily. Available at: <https://www.businessdailyafrica.com/bd/corporate/companies/eabl-buys-extra-sh6bn-stake-dar-subsiidiary-3494816>.
49. Tanzania invites investors in grape farming, wine production (2022, September 14). Further Africa. Available at: <https://furtherafrica.com/2022/09/14/tanzania-invites-investors-in-grape-farming-wine-production/>.
50. Tanzania: 2023 Index of economic freedom (2023). Heritage. Available at: <https://www.heritage.org/index/country/tanzania>.
51. Tanzania. Country Data. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/tanzania>.
52. China, Tanzania elevate ties, underline mutual benefit (2022, November 4). Global Times. Available at: <https://www.global-times.cn/page/202211/1278713.shtml>.
53. "China Helped Us When Help Was Most Needed" - The Tanzania-Zambia Railway: A Testament to China-Africa Friendship (2021, June 23). Embassy of the People's Republic of China in the Republic of Zambia. Available at: http://zm.china-embassy.gov.cn/eng/hdytz/202210/t20221008_10778934.htm.
54. Tanzania signs \$2.2bln railway deal with China (2022, December 21). Zawya. Available at: <https://www.zawya.com/en/projects/bri/tanzania-signs-22bln-railway-deal-with-china-wmmq09iq>.
55. A Chinese airport project in Zanzibar floundered. Here's what the new G-7 infrastructure plan can learn (2021, August 19). Revista de Prensa. Available at: <https://www.almendron.com/tribuna/a-chinese-airport-project-in-zanzibar-floundered-heres-what-the-new-g-7-infrastructure-plan-can-learn/>.
56. China Pushes for Implementation of Tanzania's Bagamoyo Port (2022, April 29). The Maritime Executive. Available at: <https://maritime-executive.com/article/china-pushing-for-implementation-of-tanzania-s-bagamoyo-port>.
57. Türkiye - Tanzanya Siyasi İlişkileri. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. Available at: <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-tanzanya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>.
58. Ülkelere Göre İthalat ve İhracat. TÜİK. Available at: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=dis-ticaret-104&dil=1>.
59. Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye ve Tanzanya ortak yatırım yapmalı (2017, Ocak 24). Star. Available at: <https://www.star.com.tr/ekonomi/turkiye-ve-tanzanya-ortak-yatirim-yapmalı-haber-1179324/>.
60. Aktaş T. Yapı Merkezi, Tanzanya'da dev projenin temelini attı (2018, Mart 14). Anadolu Ajansı. Available at: <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/finans/yapi-merkezi-tanzanya-da-dev-projenin-temelini-atti/644000>.
61. Turkish contractor inks \$900M railway deal with Tanzania. Daily Sabah. (2022, July 5) Available at: <https://www.dailysabah.com/business/transportation/turkish-contractor-inks-900m-railway-deal-with-tanzania>.
62. Turkey Meets Tanzania to Implement Ship-Dry Dock Projects. Africa Press. (2002, July 31). Available at: <https://www.africa-press.net/tanzania/all-news/turkey-meets-tanzania-to-implement-ship-dry-dock-projects>.
63. Turkey-Tanzania highlight win-win philosophy in bilateral relations (2017, January 24). Daily Sabah. Available at: <https://www.dailysabah.com/economy/2017/01/24/turkey-tanzania-highlight-win-win-philosophy-in-bilateral-relations>.

The article was received by the editors 25.05.2023

The article is recommended for printing 18.06.2023